

Η πόλη ως ανοιχτή σκηνή: Kunstmuseum Stuttgart

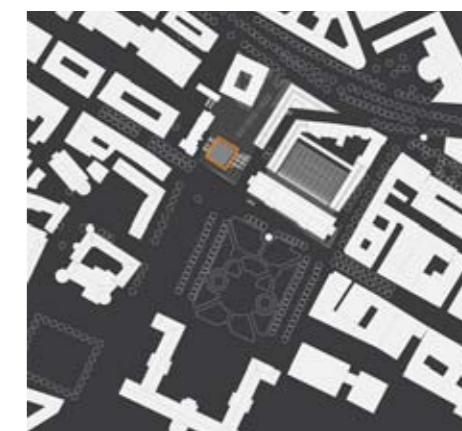
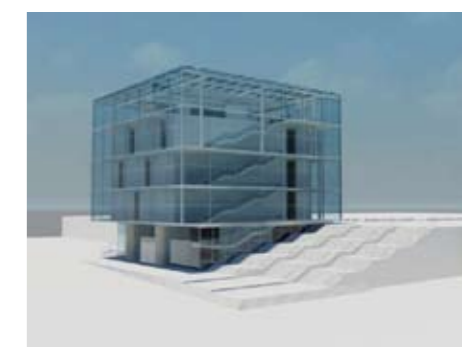
Μανώλης Ηλιάκης
MA Architecture & Spatial Culture

Η κάλυψη ενός ελεύθερου χώρου στην πόλη με ένα κτίριο, σοκάρει έναν κάτοικο της Αθήνας, όχι όμως και της Στουτγάρδης, ο οποίος δεν στερείται το πράσινο και τα μεγάλα πάρκα. Η θετική απήχηση του Kunstmuseum έγκειται στο ότι δεν κατασκευάστηκε ένα αυστηρό μουσείο, αλλά ένα κτίριο στο οποίο μπορεί κανείς να έχει μια ιδιαίτερη βιωματική εμπειρία με την πόλη.

Το σημείο στο κέντρο της Στουτγάρδης που ονομάζεται “Kleiner Schlossplatz”, δηλαδή μικρή πλατεία των ανακτόρων, απόκτησε το όνομά του στα τέλη του 1960, όταν πάρθηκαν ριζικές πολεοδομικές αποφάσεις τόσο για το σημείο αυτό όσο και για το κέντρο της πόλης. Το όνομα αυτό σχετίζεται με τους κήπους του νέου παλατιού το οποίο βρίσκεται απέναντι και διαγωνίως από το σημείο αυτό. Με γνώμονα της εποχής εκείνης, την ανάπτυξη της πόλης με βάση το αυτοκίνητο, δημιουργήθηκε ένας κόμβος αυτοκινητόδρομων και κατεδαφίστηκε το ερειπωμένο παλάτι του διαδόχου του θρόνου (Kronprinzenpalais). Πάνω από αυτόν τον κόμβο δημιουργήθηκε μια πλατεία και διατηρήθηκε ο οδικός άξονας της Königstrasse (σήμερα ο μεγαλύτερος πεζόδρομος στο κέντρο της πόλης). Μετά τις κυκλοφοριακές ρυθμίσεις στις αρχές του 1980 και τις πεζοδρομήσεις που άρχισαν να πραγματοποιούνται, το σημείο αυτό παρέμενε προβληματικό για δύο δεκαετίες. Με αλληπάλληλους διαγωνισμούς, οι οποίοι τελικά δεν υλοποιούνταν, αποφασίστηκε από την πόλη της Στουτγάρδης να προκηρυχτεί ένας τελευταίος διαγωνισμός. Τελικά, ο διαγωνισμός του 1999 καθόρισε τη σημερινή πολεοδομική μορφή του τόπου. Το διαγωνισμό κέρδισαν οι καθηγητές Rainer Hascher και Sebastian Jehle. Στην πρότασή τους δεν υπήρχαν “φορμαλιστικές δεξιότητες”, υλοποιήθηκε, όπως λένε οι ίδιοι, “το αυτονόητο”. Με το χτίσιμο ενός “γυάλινου κύβου” που λειτουργεί ως Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης, ισχυροποιείται ο άξονας του πεζόδρομου της Königstrasse και η καθαρή, άμεσα αναγνωρίσιμη μορφή του δεν ανταγωνίζεται το νέο-μπαρόκ παλάτι που βρίσκεται απέναντι, αλλά και τα άλλα ιστορικά κτίρια της περιοχής. Με την μετατόπιση του μουσείου λίγα μέτρα πίσω από την οικοδομική γραμμή, με τον ισόγειο χώρο να έχει σχεδιαστεί επίσης, πιο μέσα από τον κύριο όγκο του μουσείου, καθώς και με την απόσταση που αφήνει από τα διπλανά κτίρια, συμπληρώνεται με ενδιαφέροντα τρόπο το αστικό κενό που υπήρχε μέχρι τότε. Το νέο παλάτι με τον κήπο του, είναι χτισμένο υπό γωνία εξή μοιρών σε σχέση με τον άξονα της Königstrasse, και το σύγχρονο κτίριο της τράπεζας Baden-Württemberg του αρχιτέκτονα Rolf Gutbrodt, που βρίσκεται πίσω από το μουσείο ακολουθεί επίσης αυτή την κλίση. Οι αρχιτέκτονες αποφάσισαν να μην χτίσουν και το νέο κτίριο σύμφωνα με αυτό το λοξό αστικό κάρναβο, αλλά παράλληλα με τον πεζόδρομο. Θεώρησαν ότι με αυτόν τον τρόπο (μέσω της αντίθεσης), θα τονιστεί περισσότερο η παρέκκλιση των δύο κτιρίων από τον ορθοκανονικό ιστό. Αυτές οι αποκλίσεις από τους αυστηρούς ορθογώνιους αστικούς κάρναβους μπορεί να μην είναι άμεσα ορατές, ωστόσο προσθέτουν μια σημαντική ποιότητα στις πόλεις, όπως λένε οι αρχιτέκτονες. Όπως συμβαίνει και στις ιστορικές ιταλικές πόλεις, τέτοιοι χειρισμοί, άλλες φορές τυχαία και άλλες συνειδητά, δίνουν την ιδιαίτερη φυσιογνωμία στον τόπο και προσδίδουν μια ένταση στην περιπλάνηση σε αυτόν. Οι αρχιτέκτονες Rainer Hascher και Sebastian Jehle δε θέλησαν να μιμηθούν τη μορφολογία των διπλάνων κτιρίων. Κάτι τέτοιο εξάλλου, δεν θα είχε και νόημα για το σήμερα. Αποφάσισαν να χτίσουν ένα κτίριο, το οποίο θα έχει μια “αρχιτεκτονική αυτονομία” και ταυτόχρονα θα συνδιαλέγεται με το αστικό περιβάλλον του. Η απλή του γεωμετρία και ο πέτρινος κύβος του πυρήνα του, επιτρέπει διαφορετικές αναγνώσεις από τους περαστικούς. Λόγω της διαφάνειάς του δημιουργείται ένα είδος “αρχιτεκτονικής ελαστικότητας” προς το βορρά, όπου έχει διαμορφωθεί μια νέα υπερυψωμένη πλατεία, κάτω από την οποία υπάρχουν εκθεσιακοί χώροι. Σε αυτήν υπάρχει πρόσβαση με μια σύνθεση από δημόσιες κλίμακες παραπλεύρως του μουσείου. Η διαμόρφωση με τις τρεις σκάλες χρησιμεύει άτυπα ως ένα είδος υπαίθριου αμφιθεάτρου, το οποίο κοιτά προς την πόλη (την ατέρμονη ροή των πεζών στην Αλέα της Königstrasse). Η κατασκευή του Kunstmuseum ολοκληρώθηκε το 2005 και είχε μεγάλη απήχηση στο κοινό. Το κτιριολογικό πρόγραμμα επιτρέπει την ελεύθερη πρόσβαση στον εσωτερικό χώρο που βρίσκεται ανάμεσα στη γυάλινη επιδερμίδα των υαλοπετασμάτων και τον κλειστό όγκο των εκθεσιακών χώρων που είναι επενδυμένοι με πέτρα. Ο ενδιάμεσος αυτός χώρος έχει τριπλή λειτουργία:

- Οι φαρδιοί διάδρομοι που δημιουργούνται σ’ αυτόν, μαζί με τα κλιμακοστάσια επιτρέπουν ένα ιδιαίτερο περίπατο από το ισόγειο μέχρι τον τέταρτο όροφο, όπου βρίσκεται το εστιατόριο “cube”. Σε όλη αυτή τη σπειροειδή διαδρομή υπάρχει απεριόριστη θέα προς την πόλη και το νέο παλάτι. Με αυτή την αρχιτεκτονική χειρονομία, το όνομα της πλατείας, πρώτη φορά στην ιστορία της δικαιολογείται και λειτουργεί ως ένας ιδιαίτερος δημόσιος χώρος η οπτική σύνδεση της “Kleiner Schlossplatz” με τη μεγάλη πλατεία των ανακτόρων, μέσω αυτής της διαδρομής, επιλύει και την πολεοδομική ασάφεια που υπήρχε στο σημείο αυτό πριν την επέμβαση.
- Η δυνατότητα να βρεθεί κανείς σε αυτόν τον ενδιάμεσο χώρο, χωρίς κάποιο οικονομικό αντίτιμο, από νωρίς το πρωί, μέχρι το βράδυ όπου κλείνει το εστιατόριο στον τελευταίο όροφο, ενισχύει το δημόσιο χαρακτήρα του κτιρίου και την αίσθηση ελευθερίας που έχει ο περιηγητής, όταν βρίσκεται εκεί. Οι οπτικές φυγές που μπορεί να έχει κανείς προς διάφορα σημεία της πόλης, από διαφορετικά ύψη, μέσα σ’ ένα προστατευμένο περιβάλλον, είναι ένα ενδιαφέρον παιχνίδι ανάγνωσης του αστικού ιστού. Αυτός ο ιδιαίτερος περίπατος, μετατρέπει την πόλη σε μια ανοιχτή θεατρική σκηνή.
- Το διπλό κέλυφος που δημιουργείται, λειτουργεί βιοκλιματικά. Η γυάλινη επιφάνεια

από θερμομονωτικό γυαλί χαμηλής περιεκτικότητας σε οξειδία σιδήρου, φέρει ειδική εκτύπωση οριζόντιων γραμμών μεταξοτυπίας, η οποία επιτρέπει την αύξηση της σκίασης αλλά και τη μείωση της θάμβωσης στο εξωτερικό μέρος. Το μοτίβο των οριζόντιων γραμμών διακόπτεται σε επιλεγμένα σημεία, πάντα στο ύψος του ματιού του επισκέπτη, όταν βρίσκεται στο εσωτερικό. Έτσι, είναι σα να καδράρονται ιδιαίτερα σημεία της θέας στη Στουτγάρδη. Στις μέγιστες συνθήκες φυσικού φωτισμού, μόνο το 24% της ακτινοβολίας περνάει στο εσωτερικό, λόγω των οριζόντιων γραμμών, οι οποίες λειτουργούν σαν σκιάδια. Για την κατασκευή αυτού του “γυαλινού κύβου” χρησιμοποιήθηκαν 224 τεμάχια ειδικών γυαλινών στοιχείων, διαστάσεων 4.10 μ. x 2.50 μ., και 760 κιλών το καθένα. Όλα αυτά τα γυαλίνα μέρη, αναρτήθηκαν από μια ειδική κατασκευή από ανοξείδωτο χάλυβα στην κορυφή του κύβου. Κάθε υαλοπέτασμα αποτελείται από τρία λευκά θερμομονωτικά και αντιπλιακά τζάμια. Τα δύο εξωτερικά τζάμια ενώνονται με μια μεμβράνη και το τρίτο απέχει από αυτά λίγα χιλιοστά. Το διάκενο πληρώνεται

με το αέριο Αργό και με αυτόν τον τρόπο επιτυγχάνονται ενισχυμένα χαρακτηριστικά θερμομόνωσης. Για την προστασία των υαλοπετασμάτων από τις ανεμοπιέσεις, έχουν τοποθετηθεί κάθετες ως προς την επιφάνεια της πρόσοψης λωρίδες τζαμιού, πάχους 6 εκατοστών. Γι’ αυτή την κατασκευή χρησιμοποιήθηκε το γυαλί προκειμένου να μην υπάρχουν οπτικά φράγματα προς τη θέα. Στη βάση και την κορυφή των υαλοστασίων του κάθε ορόφου, υπάρχουν περισίδες οι οποίες επιτρέπουν την ελεύθερη ροή του αέρα. Αναλόγως των καιρικών συνθηκών, διοχετεύεται ψυχρός ή θερμός αέρας, προκειμένου να μην μετατρέπεται σε θερμοκήπιο ή σε ψυχρό θάλαμο το εσωτερικό.

Τους χειμερινούς μήνες, όταν υπάρχει ηλιοφάνεια, θερμαίνεται ο αέρας σε αυτό το μεσοδιάστημα και διοχετεύεται στους εκθεσιακούς χώρους. Σε περίπτωση υπερθέρμανσης, υπάρχουν περισίδες εξαγωγής του θερμού αέρα. Τις μέρες κατά τις οποίες υπάρχει ψύχος και καθόλου ήλιος, το κτίριο προστατεύεται από το κρύο με τη δεύτερη γυαλίνη επιδερμίδα. Η εξοικονόμηση ενέργειας ήταν βασικός παράγοντας από την αρχή στο σχεδιασμό του μουσείου. Ο ενεργειακός ισολογισμός του κτιρίου υπολογίστηκε για όλο τον κύκλο ζωής του και για τα δεδομένα της εποχής που χτίστηκε, ήταν αρκετά επιτυχημένος όσον αφορά τη σύγχρονη οικολογική αντίληψη.

• Η διπλή όψη επιτρέπει τη μεταμόρφωση του κτιρίου από τη μέρα στη νύχτα. Κατά τις βραδινές ώρες που λειτουργεί ο τεχνητός φωτισμός, τονίζεται περισσότερο η δεύτερη εσωτερική πρόσοψη η οποία είναι κατασκευασμένη από τη γερμανική ασβεστολιθική πέτρα Solenhofer Jura-Kalkstein. Ο “αρχαϊκός” πέτρινος κύβος φιλοξενεί τους εκθεσιακούς χώρους και το περίβλημα αυτό μοιάζει να προστατεύει τα πολύτιμα εκθέματα. Θυμίζει μονολιθικές κατασκευές από την αρχαιότητα και ιστορικούς ιερούς χώρους. Η υφή και το χρώμα της πέτρας συνδέεται το βράδυ με το διπλανό κτίριο του παλιού παλατιού και δημιουργεί ένα ατμοσφαιρικό και ήρεμο αστικό σύνολο. Επίσης αξίζει να σημειωθεί, ότι κατά τις βραδινές ώρες, ο χώρος του foyer και του café φωτίζονται με μπλε φως, σε αντίθεση με το θερμό φωτισμό του από πάνω πέτρινου κύβου. Αυτός ο χειρισμός δίνει την αίσθηση ότι ο βαρύς πέτρινος κύβος αιωρείται. Κατά τη διάρκεια της ημέρας, η εικόνα έ-

να τελείως διαφορετική: οι αντανάκλασεις των διπλανών κτιρίων και του ουρανού στα υαλοπέτασματα της επιδερμίδας του κτιρίου, διαμορφώνουν μια τελείως διαφορετική αίσθηση. Αυτή η εικόνα ταιριάζει ενδεχομένως με τη ζωή της πόλης κατά τη διάρκεια της ημέρας που οι ρυθμοί είναι πιο έντονοι. Με το φως της ημέρας, η πρόσφατη τελευταία τεχνολογία, συνδέεται με το σύγχρονο χαρακτήρα της πόλης. Σύμφωνα με τον Rainer Hascher, την αντίθεση που συντελείται από την ημέρα στη νύχτα, λόγω του φωτισμού και των υλικών, δεν θα πρέπει να την αντιληφθούμε απλά ως ένα αρχιτεκτονικό παιχνίδι. Έχει ένα συμβολικό χαρακτήρα: εκφράζει τις αντιθέσεις της ζωής, τις κοινωνικές ανισότητες και τις έντονες ψυχολογικές διακυμάνσεις του σύγχρονου ανθρώπου. Ο εσωτερικός πέτρινος πυρήνας με την αδρή του επιφάνεια, δίνει την αίσθηση του απόκρημνου και εσωστρεφούς και παραπέμπει στις πρώτες μνημειακές εκφράσεις του ανθρώπινου πολιτισμού. Το κέλυφος αυτό συμβάλει στη συγκέντρωση του επισκέπτη όταν βλέπει τα έργα τέχνης που υπάρχουν μέσα σε αυτό. Η σύγχρονη τεχνολογία της γυαλίνης πρόσοψης, με την άψογη επιφάνειά της, παραπέμπει στην εποχή των μέσων μαζικής ενημέρωσης, όπου αυτό που φαίνεται είναι σπουδαιότερο από αυτό που είναι. Σε μια συνέντευξή του, ο Hascher αναφέρει ότι τον ενδιαφέρει να συσχετίσει την αρχιτεκτονική σύνθεση με ιδέες, κάτι που συναντάμε και στη διαλεκτική του Hegel. Για τον Hegel όλα στον κόσμο είναι είτε νους, είτε “Ιδέα”. Το κτίριο αναπτύχθηκε πάνω από ένα τούνελ αυτοκινητόδρομων. Ένα από τα βασικά μέληματα των αρχιτεκτόνων, ήταν ν’ αποκαταστήσουν τους οδικούς άξονες που διέσχιζαν από το 1960 το συγκεκριμένο σημείο. Έτσι κατασκεύασαν δύο τούνελ αυτοκινητόδρομων, τα οποία περνούν κάτω από το μουσείο. Επειδή υπήρχε ανάγκη για περισσότερα τετραγωνικά μέτρα εκθεσιακών χώρων, το μουσείο αναπτύσσεται υπογείως, ανάμεσα στους δύο νέους αυτοκινητόδρομους. Οι αυτοκινητόδρομοι διασχίζουν λοξά τον ορθοκανονικό όγκο του κτιρίου και αυτό γίνεται κατανοητό από την ανάπτυξη των εκθεσιακών χώρων του υπογείου πάνω σ’ ένα λοξό άξονα. Αυτός ο λοξός άξονας εμφανίζεται ως μορφολογικό χαρακτηριστικό και στον “πέτρινο κύβο” των από πάνω ορόφων: η μια πλευρά του κύβου είναι λοξή (παράλληλη με τη ροή του τούνελ) και υποδέχεται τις κλίμακες. Οι εκθεσιακοί χώροι που υπάρχουν κάτω από την υπερυψωμένη πλατεία, από την πίσω μεριά του Kunstmuseum Stuttgart, φωτίζονται με φυσικό φωτισμό, μέσω μεγάλων γυαλινών λωρίδων αμμοβολισμένου γυαλιού που έχουν τοποθετηθεί στην επιφάνεια της πλατείας. Με αυτή τη λύση και την κατασκευή των τούνελ, το εμβαδόν των εκθεσιακών χώρων φτάνει τα 5.000 τ.μ.

Μελέτη - Επίβλεψη

Αρχιτεκτονική μελέτη
Hascher Jehle Architektur, Berlin

Έναρξη κατασκευής
Μάρτιος 2002

Ολοκλήρωση κατασκευής
Μάρτιος 2005

Εργοδότης
Landeshauptstadt Stuttgart vertreten durch:
Referat TS: Tiefbauamt und Hochbauamt,
Referat Kultur, Bildung und Sport

Χρήστης
Stiftung Kunstmuseum Stuttgart GmbH

Διεύθυνση κατασκευής
Οι αρχιτέκτονες εκπροσωπούμενοι από
την Kappes + Scholtz Ingenieur- und
Planungsgesellschaft mbH, Stuttgart.

Διεύθυνση έργου
Drees & Sommer GmbH

*Οι φωτογραφίες του άρθρου είναι
του Μανώλη Ηλιάκη.

